

NUK'A JUNŚ'Ī K'O NI CHJUU

ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA

1

Instituto de Transparencia, Acceso a la Información Pública y
Protección de Datos Personales del Estado de México y Municipios

NUK'A JUNŚĬ K'O NI CHJUU
ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA

NUK'A JUNS'Ī K'O NI CHJUU
ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA

**Instituto de Transparencia, Acceso a la Información Pública y
Protección de Datos Personales del Estado de México y Municipios**

Instituto Literario Pte. No. 510, Col. Centro,
C.P. 50000, Toluca, Estado de México
Teléfono: (722) 2 26 19 80
Lada sin costo: 01 800 821 04 41
www.infoem.org.mx

Primera edición: octubre de 2014
Diseño editorial y cuidado de la edición: DCCS
Traducción al mazahua: Consejo Estatal para el Desarrollo
Integral de los Pueblos Indígenas del Estado de México

Impreso en México

Directorio

Josefina Román Vergara
Comisionada Presidenta

Eva Abaid Yapur
Comisionada

Arlen Siu Jaime Merlos
Comisionada

Javier Martínez Cruz
Comisionado

Zulema Martínez Sánchez
Comisionada

Nuk'o juns'iba

1. Kjuanzakī k'ī kjak'ī ri tsich'ī k'a ni chjuu información pública	11
1.1. Nuk'o ni ts'ich'ī	11
1.2. Pje na mepji nu kjuanzakī k'o kjak'ī ri tsich'ī k'a nu información pública	11
1.3. Pje na mepji k'ī xipjiji Infoem	13
1.4. Pje ma jmamī nuk'o soo ri dyorī	13
2. Yo tee k'o ni ñ'eje tsjaa nujnu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro	14
2.1. Kjo je ngeje yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o	14
3. T'orī k'o jmamī tee	15
3.1. Pje na mepji k'o ni chjuu t'orī k'o jmamī tee	15
3.2. Ja soo ri tsjapī ma ri dyorī k'o ni chjuu t'orī k'o jmamī tee	16
3.2.1. Ñaatjo ma ri dyorī	16
3.2.2. Opjī k'o ri dyorī	16
3.2.3. Ri dyorī ko jñasibi (Infomex-Saimex)	17
3.3. Ja ni ndirīji ma ra dyorīji yo jmamī tee	18
4. Ni tjajnī k'o mamī yo tee	19
4.1. Ja ni juajnīji yo jmamī tee	19
4.1.1. Nuk'o jmamī tee k'o dyab'e soo ra nzhooji	19
4.1.2. Nuk'o jamī k'o dya soo ra ra mamīji	19
5. Nuk'o yepe ra jnuu	20
5.1. Pje na meje k'o chjunspr'iji yepe ri jnuu	20
5.1.1. Nuk'o yepe ri jnuu	21
5.1.2. Jñasibi k'o yepe ri jnuu (Infomex-Saimex)	21

1 Nu kjuanzakī k'i kjak'i ri tsich'i k'a nu Información Pública

1.1. Nuk'ó ni ts'ich'i

Texetjodzi soo ra oriiji k'o jmami ko yo arkete k'a jñiñi.

Akjanu yo arkete a B'onrro, a Ts'ib'onrro neje yo kaa k'a jñiñi Municipio: yo ni b'ib'i tanda Arkete Poder Ejecutivo, Legislativo neje Judicial, nzo xo yo dyats'ejí neje yo jokí jñaá ja ri pepjiji, soo ra mamiji pje kjaji, ja me ra tsjaaji neje pje tomiji ko yo meryo. Ma ri dyorik'ó soo ri panri i kjuanzakí nuk'ó soo ri tsich'i ri ñuu k'ó mamí tee.

Ma ri tsich'i k'a jmami tee kjapí ra m'ari na joo k'ó kjaa yo arkete, neje xo soo ra tsjapí ra tsjaa na punkji b'epji yo arkete. Akjanu yo arkete soo ra mpepji na joo yo tee k'a jñiñi.

1.2. Pje na mepji k'ó kjuanzakí pa so ori tsich'i k'a nu información pública

Nujnu kjuanzakí k'i ra tsjak'i ri tsich'i k'a nu xipjiji información pública k'ó ni ñ'eje ra mbari texetjo yo tee, nuk'ó juns'i k'a Ñ'anto ni kjaa k'a Constitución Política a B'onrro neje k'a ni Tsich'a ni b'ib'i k'a nujnu Constitución Política a Ts'ib'onrro. Xo ngeje k'ó ni tjuns'i k'a Ley de Transparencia y Acceso a la Información Pública nu a Ts'ib'onrro neje yo Jñiñi, k'ó nee ra ngins'iji:

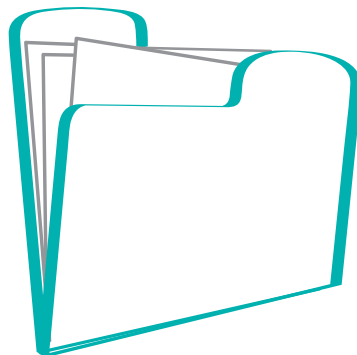
- ▶ Ra tsjapí ra mbariji na joo neje ra uní nguenda yo arkete.
- ▶ Ra tsjapí ra soo ra ngich'iji k'a jmami yo tee, o b'epjiji o k'ó pes'i yo arkete.
- ▶ Soo ri ñuu ri panri texetjo k'ó xiskomí neje pjende kjuati.

Ngejek'ua akjanu, yo ot'i ni kjaa pa soo ri tsich'i k'a nu kjuanzaki k'a yo jmami yo tee nu a Ts'ib'onrro nde ts'ike ni mamijik'ua:

- ▶ Textetjo k'o jmami k'o pes'i yo arkete soo ra mbari yo tee. Ngejextjo soo ra ngejme b'extjo o na taje o ra b'intjo akjanu k'o mamii nuk'a Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro.
- ▶ Numa ri tsich'i k'a jmami yo tee ngeje ch'untjoji akjanu, nzo dya ri m'ari neje ri nee textetjo yo tee k'o ori.
- ▶ Nuk'o ja ri tsjapi ma ri ts'ich'i k'a yo jmami nuk'a jmii yo tee neje ma ra nuujik'o, k'o xo soo ra pjons'iji k'a jnasibi.
- ▶ Yo jmami k'o ch'unii yo arkete, ra jootjo ra b'ib'i neje ra ndametjo ra mamaji, k'o ni neje yo tee k'o ori.

Mbe xo nde yo dyaja, ma ri nee ri tsich'i k'a nu jmami yo tee soo ri chonjo nzakja:

- ▶ Ra ndakaji neje ra nutp'iji o b'epji yo arkete.
- ▶ Ra tsjaaji yo b'epji neje ra ch'uniji na joo nguenda yo arkete.
- ▶ Ra tsjapiji ra ngaraji na joo yo tee neje yo arkete.
- ▶ Ra tsjapiji ra pepjiji yo tee, ra ngejmenji neje ra naaji nuk'o kjaa k'a jniini.
- ▶ Ra tsjapiji ra ngaraji na joo yo tee, na joo ra mbaraji ra dyoriji k'o dyapje ra ngont'iji, neje textetjo k'o uni yo arkete.

1.3. Pje na mepji k'o chjunsp'iji Infoem

Nujnu Instituto de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales del Estado de México y Municipios (Infoem), ngeje arkete k'ī ni ñ'eje ra tsjaak'o:

- ▶ Ra tsjapī ra soo ra ngich'ī k'a jmamī yo tee neje ra mborpīji k'o pes'i nzina nzina angezeji, ma ra tsjapī ra ngaraji na joo, ra yepe ra nutp'iji k'o kjaa neje ra ndakaji kjo kjins'ī yo arkete.

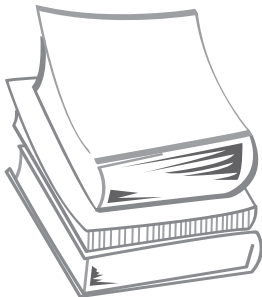
- ▶ Ra tsjapī ra tee na joo o ts'anrī yo tee neje ra ch'uniji nguenda k'o kjaji, nzi ra tjichi yo arkete, ra jmurī yo tee, mbo ra xipjiji ne ra jichiji pje nde ma b'epji ra tsjaji.

1.4. Pje ma jmamī ngeje soo ri dyorī

Ma ngextjonu, nuyo jmamī yo tee ngeje yo xiskomī k'o pes'i yo arkete, nuk'o soo nde ts'ike ri tsich'ī k'a jñasibi.

Nzo ri na punkjī yo xiskuama soo ra nuu nzina nzina tee, nzakja ni tjuns'ī k'a nu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro k'ī mamī k'o kjaaji paa nu paa, nuk'a kis'ī k'a jñasibi, nanu Información Pública de Oficio (IPO). Nujna soo ra m'arī na joo neje sis'ik'o:

- Nujnu xiskuama k'a juns'i o tjuu yo mbepji, nuk'o kjaji neje k'o ts'onjaji
- Yo meryo k'o ch'un'iji neje k'o kjont'iji.
- Ja nzi mechi ni mbes'iji.
- Yo tsjem'i tsjem'i k'o b'epji kjaaji.
- Yo xiskuama k'a juns'i yo jmurite.
- Nuk'a xiskuama k'a juns'i k'o zoniji neje yo jmurĩ yo arkete.
- Nuk'o b'epji kjaaji na joo neje ma ra zajaji yo tee.
- Ma yo nguenda ch'uniji k'o b'epji k'o kjaaji.
- Yo xiskuama k'a juns'i o tjuu yo tee k'o ni ñ'eje ra ch'uniji.
- Ja me ga tsjaa o b'epji yo tee.
- Nuk'o xiskuama pat'aji neje yo b'epji k'o kjaaji.

2 Yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaa ra ngins'i un Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro

2.1. Kjo je ngeje yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o

Yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o ngeje tetetjo yo arkete k'o soo ra ngins'ik'o, tetetjaji ni ñ'ejeji, nzi ra mamĩ nu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro, nzi ra mamĩ akjaba:

- ▶ Nujnu tanda Arkete Poder Ejecutivo neje tetetjo yo arkete k'o pjos'iji, yo arkete k'o unĩ mechi neje nu ni chjuu Procuraduría General de Justicia.
- ▶ Nujnu tanda Arkete Poder Legislativo, yo arkete kaa k'a Legislatura neje tetetjo yo tee k'o pjos'iji.
- ▶ Nujnu tanda Arkete Poder Judicial neje nu Consejo de la Judicatura.
- ▶ Yo arkete k'o kaa k'a ayuntamiento neje tetetjo yo tee k'o pjojteji k'a jñiñi.

- ▷ Yo arkete k'o pepjits'epji.
- ▷ Yo arkete k'o zoniji b'epji.

Yo partido político ngeje yo tee k'o dya nda ni ñ'ėje ra tsjaak'o, ngejek'ua akjanu soo ri dyorī k'o jmamī k'o ni ñ'ėje ra tsjaa angezeji, nzi ra b'ib'ī k'a nu Instituto Electoral del Estado de México (IEEM).

Nzi ra kjatjonu, soo ri dyorī ri parī jmamī ja nzi meryo ni nganja nde naja nde naja tee, nzi ra kjaa ri unī nguenda pje kjapī neje ja ni maak'o.

3 Yo t'orī k'o jmamī tee

3.1. Pje na meje k'o ni chjuu t'orī k'o jmamī tee

Naja t'orī k'o jmamī tee ngeje naja k'o ni t'otī yo tee k'o ni ñ'ėje ra tsjaak'o, ngejek'ua akjanu soo ri ñuu yo xiskuama k'o xos'iji, k'o kjaaji neje k'o pporiji angezeji, nzi ra ngaa k'a kuaatūji. Ngejek'ua akjanu, yo tee k'o ni ñ'ėje ra tsjaak'o dya ni ñ'ėje nde ts'ike nde ts'ike ri mamīk'o, ja ri tsjaaji, ja nde ts'ike ri mamīji neje ja ri tjod'ī k'a ra soo ri tsjaaji yo xiskomīk'o. Nzo dyapje ri kjanu, soo ra jyod'iji neje ts'i ri unīji yo jmamī tee ma ra dyorīji, nzi ra mamī nunu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro.

3.2. Ja soo ri tsjapī ma gi nee ri dyorī k’o ni chjuu t’orī k’o jmamī tee

Ni b’ib’i jñii ja ri tsjapī ma gi nee ri dyorī jmamī yo tee k’o ni ñ’ije ra tsjaak’o. Nza ngeje:

3.2.1. Ñaatjo ri dyorī jmamī

Maa ñuu k’a ngumī nu tee k’o ni ñ’ije ra tsjaak’o nu t’orī k’o gi nee ri panrī. Mbo kja ri maa dyonī ja b’ib’i nu ni chjuu Unidad de Información, nuk’a ni ñ’ije ra ndirk’iji neje ndametjo ra ch’ak’i k’o gi nee ri panrī.

Ma dya ts’i ri ch’ak’i k’o gi orī, yo mbepji k’o pepji k’a nu Unidad de Información soo ra mboxk’i ra xits’iji ja ri maa pat’ak’o, kjo ngeje t’opji o ngeje jñasibi. Ma nu tee k’o ni ñ’ije ra tsjaak’o dya pes’i yo xiskomī jmamī k’o i jod’i, xo ngeje angezeji soo ra xits’iji ja ja ri maa sat’a nuk’a ra ch’ak’i k’o gi jod’i.

Mbeñek’i, ma mamī nu jmamī teek’o ra ch’ak’idya k’o gi jod’i, nuk’o ñaatjo ri dyorī dya mamī ja je ri maa pat’a k’i ra yepe ra jnuu nu jmamī maa k’a Infoem.

3.2.2. Jmamī t’orī t’opji

Xos’itjo naja xiskuama k’i maa pat’a k’a nu Unidad de Información na nu tee k’i ni ñ’ije ra tsjaak’o nuk’i gi nee ri dyonī. Nujna soo ra mebi yo:

- O tjuu.
- Nu ngumī k’a soo ri chjee pje nde ma xiskomī k’o ra mbenk’ejī o ngejextjo k’a ni jñasibi.
- Xiskuama k’a juns’i na joo textetjo k’o gi dyorī.
- Ma ja me ri ch’unī nu jmamī k’o t’ork’i, ngejextjo k’o xakaji o ngeje jñasibi o k’a nu Sistema de Acceso a la Información Mexiquense (Infomex-Saimex).
- Nzi ri xaxi.

Ma gi neetjo, mats’ije ma ñuu nuk’a Unidad de Información k’i nu tee k’i ni ñ’ije ra tsjaak’o neje dyotī naja xiskuama nuk’i soo ri dyorī jmamī. Xo soo ri dyus’i k’a nunu: www.infoem.org.mx.

Mbeñe ma, nunu bėjpi na, gi chjuu neje ja jara i nzumi na soo ri pes'i ngejek'ua ri pat'a nu jmamĩ k'ĩ gi nee, neje ma iyo, nu yepe ri jnuu k'a yo tee k'o ni ñ'eje. Ma iyo nu tee k'ĩ ni ñ'eje ra tsjaak'o dya soo ra mbiri yo b'epjik'o.

3.2.3. T'orĩ jñasibi (Infomex-Saimex)

Jñus'ĩ i chjuu nuk'a Infomex-Saimex neje ri pat'a nuk'o t'orĩ jmamĩ, nzo dya ri panri ja je i b'ib'ĩ . Ot'ĩ, ndame ri tsich'ĩ k'a nu www.saimex.org.mx o s'im'i nuk'a ch'aka o ngejek'ua www.infoem.org.mx o nuk'a jñasibi yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o k'ĩ nu jmamĩ tee k'ĩ gi nee ri dyori.

Ma ya jñus'its'e i chjuu –ma ngejextjo i chjuu o ngeje i mbangichjuu, ma nu kjuanzakĩ k'a soo ri tsich'ĩ k'a jmamĩ tee dya nda ork'ĩ ra pjank'ĩ–, me joo ni sis'i k'o ra xits'iji neje pejñe nuk'o gi ori. Kuati i chjuu k'o b'ank'ĩ.

Ngejextjo mbangichjuu neje ni b'ezhe xiskuama, ngejek'ua soo ri ñuu ja me ga maa nuk'o i pat'a, ta ngeje ma ra xits'iji nuk'o gi orĩ. Nuyo gi pes'i xo ngeje na joo ma dyab'e tjirk'iji o dya nee nuk'o d'ak'iji. Ko nujoyo soo ri pejñe neje ri dyorĩ ra yepe ra nuuji nuk'a Infoem, nzi ra kjaa k'a Infomex-Saimex.

Nunu Unidad de Información nzina nzina tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o soo ra ndirk'iji k'o gi orĩ nuk'o paa k'i i kos'i nzi ra mamĩ k'a Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro. Ma ra soo ra xits'iji ja ri tsjapĩ ma ri ñee ra jits'iji ja me ga kjaa i ch'orĩ, o ngeje ri ma ñuu nu tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.

3.3. Ja ni ndirĩji ma ra dyorĩji yo jmamĩ tee

Yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o pasp'aji Dych'a tsich'a paa, ndeze nu paa mo jyas'i mo mbat'aji nu t'orĩ jmamĩ, ngejek'ua ra soo ra ch'ak'i nu jmamĩ k'o gi dyorĩ, o xo ngeje, ra xits'iji k'o pes'iji k'a kjuatĩ xiskomĩ o ngejek'o dya jnee ra m'arĩ. Xo soo ra dyorĩji ra mbas'aji paa ta ngeje ma ra ngins'i Yencho b'epji paa, ma ngeje, pamĩ pamĩ ra xits'iji ja ni kjaak'o.

Ma i mamĩ k'i nunu t'orĩ dya na joo o dya kjuatĩ ko gi neeji, nuyo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o soo ra xits'i ta ngeje ma ra ngins'i Tsich'a b'epji paa ma ndeze gi pat'a i ch'orĩ. Ma ngejextjo paak'i, ra xits'iji kjo jmamĩk'i ngeje ni ñ'eje xi naja tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o neje ra xts'iji ja ri ma ñuu angeze.

Xo ni b'ib'i, kjaa na punkji s'oo ja t'unĩ yo jmamĩ, k'o ri jnus'i k'a ni ch'orĩ. Xo soo ri kjuatĩ k'a jñasibi, a ma k'a Infomex-Saimex, o ri xakatjo k'a nu jñasibi o ndametjo ri ñuu k'a ngumĩ nu tee k'i ni ñ'eje ra tsjaak'o.

Nzo ri ts'ich'itjo akjanu k'a jmamĩ, yo ri xakatjo akjanu neje k'a yo jñasibi, k'o xo na mubi. Nunu tee k'i ni ñ'eje ra tsjaak'o soo ra jits'i na joo ja nzii ni mubi texitjo neje ja ri ts'ont'i, nu ndame k'o ra pepji neje ja jara nu ngumĩ k'a ri maa ri pat'a yo xiskomik'o.

4 Nu tjanĭ jmamĭ tee

4.1. Ja ni juajnĭji yo jmamĭ tee

Na nu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro, mamĭ na punkĭji paa, nu kjuanzakĭ mbo ra soo ri tsich'i k'a yo jmamĭ tee pes'i k'o dya nda soo ra tsjaaji. Nujyo ngeje:

- ▶ Nu ni tjanĭ jmamĭ tee k'o soo ra kjuatĭ.
- ▶ Nu ni tjanĭ jmamĭ k'o dya soo ra m'arĭ.

4.1.1. Nu jmamĭ tee k'o kjuatĭ

Nu jmamĭ tee k'o kjuatĭ ngeje k'i ma ra unĭji yo tee k'o orĭ soo ra tsjapĭ na s'oo nuk'a ja ni ngara na joo yo tee o nuk'o pes'i nu tanda Arkete Jñiñi neje yo kjaji ma ra xaxĭji nuk'o ya zonĭji o k'a ya ngejme ra tsjaa yo tee, nzi ra kjaa nu zakĭ, o jmimi na joo yo tee o nuk'a yo dyaja zante tee.

Ma ra kjuatĭ yo jmamĭ, yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o na joo ra mamĭ ja ba tsjapĭji na joo, nzi ra jmamĭtjo na joo, k'o dyopĭji ba ch'unĭji, k'o soo ra m'arĭ dya pje pjaspatjo jñaachuu ma ra mamĭjik'o, nzi ba ot'i ba mamĭji.

4.1.2. Nu jmamĭ tee k'o dya soo ra m'arĭ

Textetjo akjanu, yo jmamĭ tee k'o dya soo ra m'arĭ ngeje texe yo b'este k'o tjee yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o, k'o jmut'ĭji neje k'o jyasma pepĭji.

Nzi ra kja, o ngumets'e, nu b'ezhe ñaa na jee, nu jñasibi, nu zante, nuu na sjuu ts'ita neje k'o ni tsjaa ko yo tee, textetjoo ngeje jmamĭ k'o dya soo ja ri nzhooji, mo ma ra soo ra tsjaak'i na s'oo neje nzakja ni jmimits'e yo tee.

5 Yo ni yepe ni jnuu jmamĩ tee

5.1. Pje na mepji k'ó chjuns'p'iji yepe ni jnuu yo jmamĩ tee

Ma nu tee k'ĩ ni ñ'eje ra tsjaa k'ó gi ma dyoni idya d'ak'iji nu jmamĩ k'ó gi dyori, dya d'ak'iji texe o dya ngeje k'ó gi dyori, soo ri dyori ra yepe ra nuuji.

Nuk'ĩ ni chjuu yepe ni jnuu yo jmamĩ tee ngejek'ó ni ñ'eje ra mbarĩ na nu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro, nuk'ua soo ri mamĩ idya ngeje nu jmamĩ k'ĩ d'ak'ĩ nu tee k'ĩ gi maa dyoti k'ĩ ni ñ'eje ra tsjaak'ó.

Nujnu Infoemngejek'ĩ ni ñ'eje ra tsjaak'ó ra yepe ra nuu nu jmamĩ. Ngejek'ua akjanu, nzi ra mamĩ nu Ley de Transparencia a Ts'ib'onrro, nuu k'ó kjaa nu tee k'ó ni ñ'eje ra tsjaak'ó k'ó i dyori, neje nuu ts'i ra uniji yo xiskuama. Ma ya tjajnik'ó, ra mbarĩ k'ĩ nu tee k'ó ni ñ'eje ra tsjaak'ó ra mamĩ neje ra tsjaa na joo textetjok'ó.

Ma gi nee ra yepe ra jnuu na joo i jmamĩ, soo ri pat'a ma ra ngos'iji Dyech'a tsich'a b'epji paa ndeze nu paa mo ndirk'ĩ nu tee k'ĩ ni ñ'eje ra tsjaak'ó, zo dya ri ngeje k'ó xits'iji, ja ri ch'ak'ĩ nu jmamĩ. Ma nu tee k'ĩ ni ñ'eje ra tsjaak'ó dya tjirk'ĩ k'ó gi dyoti, soo ri dyoritjo ra yepe ra nuutjoo, ndeze nu paa k'ĩ gi dyori neje ta ngeje ma dyab'e toxi ri nzins'i Tsich'a b'epji paa.

Kjaa na punkji ja ri dyori ra yepe ra nuuji nu jmamĩ. Nujyo ngeje:

5.1.1. T'opji yepe ni jnuu yo jmamí tee

Dyat'atjo naja t'opji k'i ri ma sogi k'a nu Unidad de Información k'i nu tee k'o gi ma dyoni k'i ni ñ'eje ra tsjaak'o. Nunu t'opjina soo ra mebi ko yo:

- Jñuns'í i chjuu.
- Ngumí k'a soo ra chjee yo xiskuama ma ra s'onk'íji o ngejexto nu jñasibi.
- Ra jmamí ja ba kjaak'o nuk'a xo soo ri jñuns'í k'o idya nee.
- Nu Unidad de Información nuk'a i ma pat'a k'o i dyori.
- Paa k'i gi chjee nu xiskomí k'o ndirkíji k'o dya ngeje k'o gi nee.
- Ja me ri xaxi.

Ma gi nee, tsich'i k'a un www.infoem.org.mx neje soo ri xaka yo jmamí k'o soo ra tsjaaji ma ri dyori ra yepe ra jnuu yo jmamik'o.

5.1.2. Ra t'ori yepe ra nuuji yo jmamí tee nuk'a jñasibi (Infomex-Saimex)

Dyis'í na joo i chjuu neje i mbengichjuu mbo ra soo ri tsich'i nuk'a Infomex-Saimex, nzi ra kjaa ch'aka jñasibi k'o kua'tí ka yo Solicitudes de Información, nuk'a tjits'iba ja ri tsjapi. Ts'i ri chjee nu xiskomí k'a juns'í nu b'ezhe nuk'o gi dyori nuk'a ri jñuns'í k'o idya nee.

Tsjaa k'o ra xits'iji neje pejñe k'o ni yepe ri jnuu jmamí tee. Kua'tí nuk'o gi pes'i, ngejek'ua ra soo ri ñuu nuk'o i dyori, ta ngeje ma ri chjee nuk'o ra ndirki nu Infoem.

Nunu Infoem kos’i Jĩite b’epji paa, ndeze mi ma pat’a k’o t’orĩ, ngejek’ua ya ndĩrk’i nuk’o i dyorĩ ra yepe ra jnuu i jmamĩ. Nunu n’ĩrk’ina soo ja nde ri b’at’a nzakja:

- ▶ Ma nu tee k’i ni ñ’eje ra tsjaak’o idya dyata o dya ngins’i nu Ley de Transparencia nu Ts’ib’onro (nee ra mamĩ, idya ndĩrkĩ k’o gi dyotĩ, o xo dya dyak’iji textetjo yo jmamĩ), nu Infoem ra xipji tee ra ch’ak’i yo jmamĩ.
- ▶ Ma nu jmamĩ k’o gi orĩ ya tjajni, mbe nu tee k’i ni ñ’eje ra tsjaak’o, dya mamĩ na joo k’o ra tsjaaji, nu Infoem ra mamĩ ra tjokĩ na joo nu jmamĩ dyab’e soo ra mamiji o dyab’e soo ra m’arĩ neje ra xits’iji ja ni kja.
- ▶ Ma nu tee k’i ni ñ’eje ra tsjaak’o o mamĩ ra tjajni na joo yo jmamĩ, nunu Infoem soo ra nuu nuk’i ot’i bi nd’ĩrk’iji.
- ▶ Ma nu tee k’i ni ñ’eje ra tsjaak’o na joo ba dyak’iji nu jmamĩ k’o gi dyorĩ, nunu Infoem soo ra nuu nuk’o ot’i bi ndĩrk’iji.

Ma gi mamĩ dya joo ba ndĩrkĩ nunu Infoem, soo ri ñaa, ko k’a ni chjuu juicio de amparo k’o ra ñank’iji. Textetjo yo, nuk’i na kjuanĩ na punkji ngeje ri tjsaa ra sjunk’i nuk’o i pes’i kjuanzakĩ neje ma joo ba kja k’o ndĩrk’iji mo i ma dyorĩ jmamĩ neje nuk’o ra yepe ri jnuu.

Nunu Infoem nee jyasma soo ri tsich’i k’a yo jmamĩ tee neje ra mborĩ textetjo k’o i pes’ikje.

Ma to xi nets’eje ra xits’iji, dya ri jyezi ri ma ñubijme.

Instituto de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales del Estado de México y Municipios

Instituto Literario Pte. No. 501, Col. Centro, C.P. 50000, Toluca, Estado de México

Teléfono:

(722) 2 26 19 80

Lada sin costo:

01 800 821 04 41

www.infoem.org.mx

Instituto de Transparencia, Acceso a la Información Pública y
Protección de Datos Personales del Estado de México y Municipios

NUK'A JUNS'Ī K'O NI CHJUU
ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA

Lada sin costo: 01 800 821 04 41
www.infoem.org.mx